نگاه – ۱

تاریخ «خیلی زود» تکرار شد

حسین آخانی*

هفته گذشته که یادداشت «به امید تدبیر در گلستان» را به روزنامه دادم، تیتر دیگری هم برایش گذاشته بودم «آیا تاریخ تکرار می‌شود». از روزنامه خواستم یکی را انتخاب کند. وقتی دیدم روزنامه اولی را انتخاب کرده، دومی را در وبلاگم منتشر کردم. متاسفانه تاریخ تکرار شد. بد هم تکرار شد. انتقال جاده گلستان عملا منتفی و علاوه بر آن راه تخریب آشوراده به بهانه گردشگری گشوده شد. دولت هم در ادامه سیاست‌های خلاف محیط زیستی دولت‌های نهم و دهم بر حمایت از پروژه‌هایی چون سدسازی و تکمیل پتروشیمی تاکید کرد. طبیعی است که برای ما متخصصان و دوستداران محیط زیست جز تاسف و افسوس چیز دیگری باقی نمی‌ماند. در مورد گلستان بارها و بارها نوشته‌ام. خودم هم از تکرار مطالب احساس بدی پیدا می‌کنم. اما در مورد آشوراده می‌خواهم چند کلمه به رییس جمهور محترم و معاونان و مشاوران‌شان بگویم. می‌دانم ایشان آنقدر مشغله دارند و شاید این نوشته را نخوانند، اما شاید مشاوران‌شان بخوانند. در بین آنها آدم‌های دلسوز و آگاه کم نیست. مثل همان مشاور محترمی که گفته‌اند باید در مورد سیاست‌های آبی کشور توبه کرد. پس شما را خطاب می‌کنم آقای دکتر آشنا. ببینید از آستارا تا میانکاله ۵۵۰ کیلومتر ساحل آبی است. همه‌اش ویران شده است. اکوسیستم ساحلی شمال ایران به کلی نابود شده است. دریای خزر هم اوضاع بسیار اسفناکی دارد. ورود سالانه میلیون‌ها تن فاضلاب و مواد نفتی به حدی این دریا را آلوده کرده که یوتریفیکاسیون (غنی شدن مواد غذایی) باعث رشد جلبک‌ها و خفگی آب شده است. بوی بد آب و کدر بودن آن حاکی از فاجعه عظیمی است که حتی در عکس‌های ماهواره‌یی به راحتی دیده می‌شود و در رده بحران‌های زیست‌محیطی جهانی است.

در این بین فقط چند کیلومتر ساحل در میانکاله و آشوراده باقی مانده است که از نظر قانونی ذخیره‌گاه زیستکره است. اگر چه سرو ته این منطقه هم زده شده است و هر روز تهدیدهای جدید آن را کوچک‌تر و کوچک‌تر می‌کند. منطقه باقیمانده هم به خوبی حفاظت نمی‌شود و سازمان محیط زیست نمی‌تواند جلوی دام‌ها، رفت آمد شدید موتوسیکلت‌ها و تراکتورها و شکارچی‌ها را بگیرد. دولت طبق قانون و تعهدات بین‌المللی وظیفه دارد منطقه‌یی را که ۴۴ سال از حفاظت آن می‌گذرد حفظ کند. تعارف هم در کار نیست. اینجا تنها جایی در ایران است که ما دارای جنگل‌های انار وحشی هستیم، اینجا تنها جایی در مناطق معتدله جهان است که در آن علفزارهای چهار کربنه (مشابه علفزارهای گرمسیری در آفریقا و استرالیا) رویش دارد. اینجا تنها لکه‌یی از ایران است که در آن گیاه بومی Artemisia tschernieviana رشد می‌کند و تشکیل جامعه می‌دهد. اینجا تنها نقطه ایران است که در آن گیاه شور پسند Aster tripolium رشد می‌کند و به دلیل خوش خوراکی بیرون از جزیره تقریبا منقرض شده است و تنها شانس بقای آن جزیره آشوراده است. اینجا نخستین نقطه‌یی است که من گیاهان Coronopus squamatus و Cakile maritima را در دوران خدمتم در موزه تاریخ طبیعی سازمان محیط زیست برای ایران یافت کرده و منتشر کردم. چرا در مهم‌ترین سازمان مسوول حفظ تنوع زیستی کشور یک گیاه‌شناس وجود ندارد که به مسوولان اهمیت حفاظتی منطقه را گوشزد کند؟ گفته شده می‌خواهند در آنجا گردشگری با رعایت ملاحظات زیست محیطی به پا کنند؟ من چند ماه پیش آنجا بودم. مگر در آنجا گردشگری نیست؟ در آنجا رستوران وجود دارد. در بندر ترکمن هم رستوران و فعالیت‌های گردشگری وجود دارد. قایق‌های محلی مردم را به جزیره می‌برند و در آنجا تفریح سالم می‌کنند. این جزیره خیلی کوچک است و حدود ۶ کیلومتر مربع وسعت دارد. مگر این وسعت چقدر ظرفیت دارد که برایش نقشه هتل، موتوسواری، دوچرخه سواری و طرح شنا و بازار و تیراندازی و تنیس و... صد مورد دیگر می‌کشند که وقتی پای‌شان به جزیره باز شد اجرا کنند؟ آقای رییس جمهور عزیز، کسانی که شما را تشویق به ساخت زیر ساخت گردشگری در آشوراده کرده‌اند آدرس غلط داده‌اند. گردشگری در طبیعت معنایش ساخت و ساز و هتل‌سازی و پیست اتومبیلرانی نیست. معنایش شلوغی و ازدحام نیست. معنایش زباله‌ریزی نیست. معنایش فاضلاب رها کردن نیست. معنایش وارد کردن بتن و میلگرد به طبیعت نیست. گردشگری در طبیعت – اگر هدف شما جذب گردشگران خارجی و ارزآوری است – فقط یک اصل مهم دارد و آن هم جلوگیری از هر تخریبی است. طبیعت بکر که به انسان آرامش می‌دهد. اگر هم منظور گردشگری مشابه آنی است که در حال حاضر در شمال رواج دارد که همه نتیجه آن را می‌دانیم. سواحل زشت و پر از زباله خود سندی است که بایستی جلوی چنین عملیاتی را در ذخیره گاه زیستکره زیر نظر یونسکو گرفت. گردشگری مبتنی بر اصول توسعه پایدار، حفظ طبیعت و ساختارهای جوامع بومی و اصیل است. الان در بندر ترکمن بازار وجود دارد و مردم بومی به‌خوبی دارند در آنجا کار و کاسبی می‌کنند. راه درست آن است که بازار بندر ترکمن را سر و سامان بدهید، نه اینکه در سواحل این جزیره کوچک که محل تخم گذاری ماهیان خاویاری و زادآوری پرندگان است تاسیسات جدید و بازار بنا کنید. البته اگر عده‌یی سرمایه گذار علاقه‌مند به سرمایه گذاری هستند می‌توانند در همان بندر ترکمن سرمایه گذاری کنند. دولت هم باید مدافع مردم بومی باشد و با حمایت و آموزش آنها بستر توسعه پایدار و گردشگری سازگار با بومی سازگان منحصر به فرد منطقه را سر و سامان بدهد. لذا پیشنهاد می‌کنم به جای تصمیم گیری در پشت درهای بسته و جلسات سازمانی هر چه زودتر همایشی با شرکت بومیان و سازمان‌های مردم نهاد و سرمایه گذاران تشکیل شود و در آنجا و در حضور رسانه‌ها راه‌های گسترش گردشگری پایدار بدون آسیب رساندن به ذخیره گاه‌ها و مناطق حفاظت شده در استان گلستان را بررسی کنند تا رییس جمهور محترم آن طور که به ما قول داده‌اند، سکان دولت را در مسیر تدبیر هدایت کنند.

*استاد دانشکده زیست‌شناسی دانشگاه تهران

نگاه – ۲

آیا بهشت پرندگان ایران به جهنم تبدیل می‌شود؟

میترا البرزی منش*

کشور ایران سرزمین پهناوری است. از تمامی این سرزمین پهناور فقط ۱۰ درصد آن برای حفاظت از ارزش‌های طبیعی هنوز بر جای مانده، حفاظت شده اعلام شده است. اگرچه نتوانستیم میراث‌های طبیعی مانند شیر ایرانی و ببر مازندران را نجات دهیم اما اکنون که آگاهی‌های زیست محیطی جامعه افزایش یافته است تلاش می‌کنیم با نقش کردن تصویر یوز پلنگ آسیایی، بر پیراهن تیم ملی، توجه ایرانیان و جهانیان را به ضرورت حفاظت از تنها زیستگاه‌های باقیمانده این گونه در ایران جلب کنیم. شیر ایرانی و ببر مازندران نابود شدند چون محل زندگی و قلمروی حیات‌شان از جانب ما انسان‌ها تصرف شد. جزیره آشوراده بخشی از پناهگاه حیات وحش، ذخیره گاه زیستکره و تالاب بین‌المللی میانکاله است. وسعت جزیره آشوراده حدود ۶۷۰ هکتار است و با دریای خزر، تنگه چپق اوغلی که آن را به بندر ترکمن متصل می‌کند، خلیج گرگان و کانال خزینی که آن را به شبه‌جزیره میانکاله پیوند می‌دهد محدود شده است. مستثنیات روستای آشوراده حدود ۲۵ هکتار است و در حال حاضر از جمعیت ۱۴۰۰ نفری روستا به دلیل پیش‌روی آب دریا، فقط حدود ۱۵۰ نفر در روستا ساکن هستند. علاوه بر مستثنیات اشخاص در روستای آشوراده تاسیسات و خدمات زیر بنایی مانند مسجد، دفاتر برخی ادارات دولتی تاسیسات و رستوران شیلات حدود ۲۰ هکتار، اردوگاه تابستانی آموزش و پرورش حدود پنج هکتار و طرح سالم‌سازی استفاده از دریا و دامداری خزینی نیز موجود است. فضای اختصاص یافته به کاربری‌های بیان شده حدود ۵۰ تا ۶۰ هکتار یعنی ۱۰ درصد جزیره است که در شرایط کنونی هم دارای کاربری گردشگری است. در گذشته‌یی نه چندان دور بر اساس اقوال سالخوردگان پوشش گیاهی علفی آشوراده بسیار بلند بوده که تا رکاب اسب می‌رسیده است و در سواحل این جزیره آخرین بازمانده‌های گیاهان ماسه دوست و شور پسند یعنی درمنه بومی خزر به نام Artemisia tschernieviana حضور دارد. این منطقه بهشت پرندگان ایران و جهان و زیستگاه بسیاری گونه‌های نادر است. هر ساله بسیاری از پرنده‌شناسان، عکاسان و طبیعت دوستان از سراسر ایران و جهان به بازدید این منطقه می‌روند که حفظ طبیعت بکر آن فرصتی برای توسعه این گونه طبیعت گردی است.

اگر برای این جزیره توسعه نامتناسب همراه با ویلا، هتل و آپارتمان را رقم بزنیم این جزیره طبیعی و دارای پیشینه تاریخی ایران را از دست خواهیم داد و حیات طبیعی آن را نابود خواهیم کرد. در مطالعات طرح مدیریت میانکاله، که سند فرادست برای هر گونه اقدام در این پناهگاه حیات وحش است، هیچ‌گونه ساخت و ساز سنگین در آشوراده مجاز دانسته نشده است و فقط ۱۰ درصد وسعت جزیره برای بازدید طبیعت گردان با راه‌های ساده پیاده‌روی و کومه‌های پرنده‌نگری پیش‌بینی شده است. طبیعت گردی در مناطق حساس و حفاظت شده آن هم در منطقه‌یی که دارای سه عنوان حفاظتی بین‌المللی است، باید براساس استانداردهای حفاظتی و مبتنی بر مشارکت جامعه محلی صورت گیرد. طبیعت گردی، متکی به منتفع شدن مردم بومی و استفاده از خانه‌های روستایی به‌سازی شده برای بهره‌مندی اقتصادی مردم ساکن است. تنها ایجاد مسیر پیاده‌روی، دوچرخه‌سواری یا اسب سواری با کومه‌های ساده برای بازدید از پرندگان مهاجر و عکاسی و فیلمبرداری یا موارد مشابه می‌تواند در این جزیره پیشنهاد شود و طبیعت گردان را در فضایی آرام و بدون ازدحام به تماشای مظاهر طبیعی این جزیره دعوت کند. برای اقامت و استفاده از بازار و خرید و سایر امکانات، شهرهای بندر ترکمن، کردکوی، زاغ مرز و بندر گز وجود دارد، که هم‌اکنون هم بازارهای مرزی و بومی در آنها دایر است. پس چرا می‌خواهیم آشوراده را به شهر تبدیل کنیم؟

*کارشناس ارشد محیط زیست و مدیر عامل انجمن پاما

نظر خودتان را در مورد این مطلب برایمان پیامک کنید
اعتماد
۳۰۰۰۴۷۵۳

گزارش «اعتماد» از رفتاری که در یک دهه گذشته با بکرترین نقطه سرزمین‌مان شده است

چشم حریص دولت‌ها به آشوراده

مژگان جمشیدی / اختصاص جزیره آشوراده - به عنوان بخش مهمی از پناهگاه حیات وحش میانکاله در جنوب شرق مازندران - به قطب گردشگری در دو هفته گذشته سر و صداهای زیادی به پا کرده است. سر و صداهایی که ۱۲ سال است هر چند وقت یک‌بار بر سر این جزیره حفاظت شده به پا می‌شود و هر دولتی می‌آید و می‌رود دیگری را متهم به واگذاری و نابودی این جزیره می‌کند. اما اکنون پرسش اساسی این است چرا معصومه ابتکار، رییس سازمان حفاظت محیط زیست که خود ۱۸ ماه پیش از این، منتقد واگذاری آشوراده توسط سازمان محیط زیست بود اکنون که برای تبدیل بکرترین اراضی حفاظت شده این جزیره به گردشگری با سازمان میراث فرهنگی تفاهمنامه امضا می‌کند، عملکرد خود و سازمان متبوعش را واگذاری نمی‌داند و صحبت از مطالبات مردم برای تبدیل این جزیره به گردشگری می‌کند؟ مگر خواسته رییس قبلی سازمان محیط زیست برای واگذاری آشوراده چیزی جز ایجاد قطب گردشگری در آشوراده و همین مطالبات مردمی بود؟ ناگفته پیداست که هیچ یک از منتقدان امروز سازمان محیط زیست مخالف گردشگری طبیعی در آشوراده نبوده و نیستند. اما آنچه از گذشته تا امروز به عنوان طرح گردشگری در آشوراده مطرح بوده یا مناقشه بر سر مالکیت اراضی این جزیره بوده با ساخت هتل و بازار و زمین‌های ورزشی! آیا به‌راستی در سراسر خاک این کشور ۱۶۰ میلیون هکتاری و در سراسر ساحل ۶۰۰ کیلومتری خزر و ساحل ۲۵۰۰ کیلومتری خلیج فارس و عمان، هیچ جای دیگری برای ساخت هتل و بازارچه سنتی و زمین تنیس و انواع بازی‌های آبی و جت اسکی موجود نیست که حتما باید بکرترین اراضی حفاظت شده آشوراده و میانکاله را که مهم‌ترین محل تخم‌ریزی ماهیان خاویاری خزر و امن‌ترین زیستگاه پرندگان و تنها باقیمانده جنگل‌ها و بیشه زارهای جلگه‌یی ایران در ساحل خزر است جولانگاه بتون و سیمان و آهن کنیم؟ طبیعت گردی در همه مناطق حفاظت شده دنیا یک چارچوب دارد. گردشگر طبیعت در این مناطق فقط و فقط دنبال عکاسی، نقاشی، فیلمبرداری، پیاده‌روی و تماشای حیات وحش و مناظر بی‌بدیل است. برای شب مانی در هتل و انجام تنیس و جت اسکی و خرید اجناس چینی به نام صنایع دستی ایرانی، درب ایران از شمال تا جنوب و از شرق تا غرب به روی همگان باز است. اما آشوراده و گلستان، میانکاله و تندوره، ارسباران و توران و حرا، اینها تنها باقیمانده‌های ذخیره گاه‌های ژنی این کشورند که با وجود تمام تعرضات انسانی در چهار دهه اخیر هنوز هم اندک امیدی به بقای‌شان است. گزارش حاضر می‌کوشد با مروری بر تاریخچه تحولات ۱۲ سال اخیر برای نابودی آشوراده، به معرفی طرحی که اکنون سازمان محیط زیست مدعی است خدشه‌یی به آشوراده وارد نمی‌کند بپردازد.

شبه جزیره میانکاله و آشوراده با مجموعه‌یی از شن‌زارهای ساحلی، اراضی باتلاقی و مناطق جنگلی با پوشش درختچه‌های گز، جنگل انارستان، و بیشه زارهای تمشک وسازیل و... و پیکره آبی وسیع که زیستگاه صدها هزار پرنده مهاجر است در مرداد ماه ۱۳۴۸ به عنوان منطقه حفاظت شده و سپس چهار سال بعد با یک درجه ارتقا به پناهگاه حیات وحش در اختیار سازمان محیط زیست قرار گرفت. منطقه‌یی که در سراسر دهه‌های گذشته و در جریان تجاوزات روس‌ها به ایران همواره به عنوان یکی از مناطق استراتژیک خزر بلافاصله توسط روس‌ها تصرف شده و آسیب‌های زیادی دیده بود سرانجام ۴۵ سال پیش در اختیار سازمان محیط زیست قرار گرفت. این منطقه بعدها توسط یونسکو و دبیرخانه کنوانسیون رامسر در سوییس نیز به عنوان ذخیره گاه زیستکره و تالاب بین‌المللی به جهانیان معرفی شد. اما سازمان محیط زیست هیچ‌وقت نتوانست مدیریت علمی و مشارکتی درستی در منطقه اجرایی کند و هیچگاه از ظرفیت مردم محلی و بومی منطقه استفاده نشد. تا اینکه در سال ۱۳۷۹ سازمان محیط زیست بعد از چند دهه تاخیر نسبت به دیگر کشورهای جهان، تهیه طرح‌های مطالعاتی برای اجرای مدیریت علمی مناطق تحت حفاظتش را با صرف میلیاردها تومان در دستور کار خود قرار داد. تا امروز با همکاری شرکت‌های مهندسین مشاور و دانشگاه‌ها برای ۱۱۳ منطقه تحت حفاظت، کتابچه‌های مدیریتی مدونی تهیه شده و در قالب این مطالعات در مناطق حفاظت شده، پارک‌های ملی و پناهگاه‌های حیات وحش، بخش‌هایی که دارای حساسیت اکولوژیک کمتری بودند به عنوان «زون تفرج متمرکز» و «زون تفرج گسترده» شناسایی و معرفی شدند تا هر نوع ورود گردشگر طبیعت دوست به این مناطق تنها در همین زون‌ها و با ضوابط خاصی که این سازمان مشخص می‌کند صورت پذیرد. پناهگاه حیات وحش میانکاله نیز جز نخستین مناطقی است که مورد مطالعه قرار گرفت اما هیچگاه این طرح‌ها اجرایی نشد و اخیرا اقداماتی در سازمان محیط زیست برای اجرایی شدن طرح‌های مدیریت جامع مناطق آغاز شده‌است.

از سال ۱۳۸۱ جدی‌ترین مناقشات برای در اختیار گرفتن جزیره آشوراده به عنوان بخشی از پناهگاه حیات وحش میانکاله آغاز شد. در شهریور این سال سازمان محیط زیست، به‌طور اتفاقی متوجه شد که بنیاد علوی مدعی مالکیت ۱۹۶۰ هکتار از اراضی پناهگاه حیات وحش میانکاله و جزیره آشوراده شده است. بر اساس گزارش سازمان بازرسی کل کشور، «اداره کل ثبت اسناد و املاک استان بدون اخذ مجوز از سازمان محیط زیست اسناد مالکیت این اراضی را به نام بنیاد علوی صادر می‌کند و بنیاد علوی نیز با هماهنگی معاون عمرانی استانداری گلستان و سازمان همیاری شهرداری‌های استان گلستان ۳۸۰ هکتار از آشوراده را به یک شرکت خصوصی به نام سازمان مناطق گردشگری جهان متعلق به شرکت خودروسازی کرمان، شرکت عمران ارگ، شرکت مهندسین مشاور مناطق آزاد و آقای محمدرضا یزدانپناه به فروش می‌رساند». اما در ۱۷ فروردین ۱۳۸۳ سند مالکیت ۳۸۰ هکتار از جزیره به مبلغ تنها ۱۹ میلیون تومان از سوی بنیاد مستضعفان و جانبازان به این شرکت خصوصی انتقال می‌یابد که در گزارش سازمان بازرسی به دلایل دو سال تاخیر در صدور سند نیز به‌طور کامل اشاره شده‌است.

آذر ۱۳۸۳ - سازمان مناطق گردشگری جهان با ارسال نامه‌یی به رییس جمهور وقت خواستار حمایت دولت از این شرکت برای تبدیل جزیره آشوراده به دهکده توریستی می‌شود.

بهمن ۱۳۸۳ - در پی درخواست استانداری گلستان، رییس جمهور در نامه‌یی به حسین مرعشی، رییس سازمان میراث فرهنگی خواستار توجه به نیازهای مردم و برگزاری جلسه‌یی با حضور رییس سازمان محیط زیست و بررسی موضوع گردشگری در آشوراده با رعایت ضوابط محیط زیستی شد. تا سال ۱۳۸۴ اداره کل محیط زیست استان مازندران و اعتراضات متعدد فعالان محیط زیست مانع از تغییر کاربری جزیره آشوراده شد. شهید یحیی شاهکو محلی، رییس وقت اداره محیط زیست بهشهر به همراه ۱۶ نفر از محیطبانان میانکاله بارها در مقابل دخل و تصرف و تغییر کاربری آشوراده ایستادند و حتی به دادگاه هم رفتند که در پاره‌یی موارد قاضی احکامی را در محکومیت محیطبانان منطقه به دلیل ممانعت از حق صادر کرد و دو تن از محیطبانان را به یک سال حبس محکوم کرد. اما محیطبانان میانکاله و شهید شاهکو محلی همچنان ایستادگی کردند.

اول تیر ۱۳۸۴ - مدیر کل حقوقی سازمان محیط زیست گفت: تغییر کاربری اراضی در آشوراده ممنوع است و سازمان محیط زیست هیچ توافقی با سازمان میراث فرهنگی برای اجرای طرح‌های گردشگری نداشته و طبق مصوبه شماره ۲۳۷ و ۲۴۹ شورای عالی محیط زیست اجرای طرح‌های گردشگری و عمرانی در سواحل نیازمند انجام مطالعات ارزیابی اثرات زیست‌محیطی است.

اول مرداد ۱۳۸۴ — در یک اقدام غیر منتظره و در واپسین روزهای دولت هشتم، معصومه ابتکار، رییس سازمان محیط زیست طی توافقنامه‌یی با حسین مرعشی، رییس سازمان میراث فرهنگی، گردشگری در آشوراده را مجاز شمرد و بهره‌برداری از آن را به «شرکت میانکاله» متشکل از صندوق محیط زیست (وابسته به سازمان محیط‌زیست)، شرکت توسعه گردشگری (وابسته به سازمان میراث فرهنگی)، و سازمان مناطق گردشگری جهان (بخش خصوصی) واگذار کرد. این تفاهمنامه به‌شدت مورد اعتراض بدنه کارشناسی سازمان محیط زیست واقع شد و کارشناسان با امضا توماری اعتراض خود را به این اقدام اعلام کردند اما توجهی به این اعتراضات نشد.

۱۸ مرداد ۱۳۸۴ — سازمان بازرسی کل کشور به تلاش برای تغییر کاربری اراضی آشوراده و میانکاله هشدار داد و با زیر سوال بردن نحوه صدور سند مالکیت آشوراده به نام یک شرکت خصوصی از تعلل سازمان محیط زیست برای خرید مستثنیات میانکاله و آشوراده باوجود در اختیار داشتن اعتبارات لازم پرده برداشت.

مهر ۱۳۸۴ — سازمان بازرسی کل کشور گزارش مشروح خود را منتشر کرد. در این گزارش عملکرد «مسوولان استانداری گلستان، اداره ثبت اسناد و املاک، قاضی هیات تکلیف اراضی - سازمان حفاظت محیط زیست، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، بنیاد علوی و دادگستری بندر ترکمن» در قبال آشوراده «به عنوان عوامل کاملا هماهنگ غیرمسوولانه و غیرقابل توجیه» معرفی شد. سازمان بازرسی اعلام کرد: عملکرد غیرمسوولانه و غیرقابل توجیه دستگاه‌های ذیربط ضمن مغایر بودن اقدامات و تصمیمات متخذه با اهداف حفاظتی زیست محیطی، زمینه ساز تخریب اراضی بی‌بدیل ارزشمندی شده‌اند که ضایعات آن فراملی است، نه در یک منطقه محدود. سازمان بازرسی با اعلام اینکه به دلیل اقدامات خلاف قانون صورت گرفته در خرید و فروش اراضی استاندار و یکی از معاونان استانداری گلستان به هیات تخلفات اداری وزارت کشور معرفی شده‌اند خواستار ابطال تفاهمنامه ابتکار با مرعشی، ارتقای درجه حفاظتی منطقه به پارک ملی و بررسی بیشتر در مورد چگونگی نحوه صدور سند مالکیت برای آشوراده شد.

دی ماه ۱۳۸۴ — با پیگیری‌های فاطمه واعظ جوادی، رییس سازمان محیط زیست در دولت نهم، توافقنامه رییس قبلی این سازمان با سازمان میراث فرهنگی ابطال شد و سازمان محیط زیست با هماهنگی سازمان جنگل‌ها و مراتع برای ابطال سند مالکیت آشوراده به مراجع قضایی شکایت کرد. با دستور آیت‌الله شاهرودی، رییس قوه قضاییه پرونده آشوراده در خرداد ۱۳۸۶ مورد بازبینی قرار گرفت و سرانجام قاضی دادگاه در واپسین روزهای سال ۸۶ سند مالکیت این جزیره را ابطال و سند جدید به نام نمایندگی سازمان جنگل‌ها و مراتع به نام دولت ثبت شد و آشوراده بار دیگر در اختیار سازمان محیط زیست قرار گرفت.

تابستان ۱۳۹۰ — با روی کار آمدن محمد جواد محمدی زاده، رییس سازمان محیط زیست در دولت دهم تلاش برای واگذاری آشوراده باز هم به بهانه گردشگری آغاز شد و این‌بار سرمایه‌گذار شرکت فرآورده‌های لبنی صباح معرفی شد.

۲۴ اسفند ۱۳۹۰ — با پیگیری‌های بدنه کارشناسی سازمان، شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان مازندران، کلیات طرح مدیریت تفصیلی پناهگاه حیات‌وحش میانکاله مشتمل بر ۱۶ جلد را تایید کرد و با تاکید بر موارد ذیل مورد تصویب قرار گرفت. مصوبات این جلسه امید بخش در شش بند به تصویب رسید. بر اساس مصوبات این جلسه اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مکلف شد با همکاری سایر دستگاه‌های مسوول نسبت به توسعه زیر ساخت‌های لازم برای فعالیت‌های همخوان با طرح مدیریت میانکاله در مراکز جمعیتی حاشیه منطقه از جمله بندر ترکمن، بندر گز، بهشهر، نکا و... اقدام کند و برنامه تفصیلی تفرج منطقه با تکیه بر زیرساخت‌های پیش‌بینی شده در مراکز جمعیتی فوق الذکر صورت گیرد و این همان نکته‌یی است که متاسفانه سازمان محیط زیست و میراث فرهنگی فراموش کرده‌اند و همه تلاش‌شان را برای ساخت و ساز در داخل جزیره متمرکز کرده‌اند. همچنین اداره کل حفاظت محیط زیست استان مازندران مکلف شد تا ضوابط و استانداردهای زیست محیطی مربوط به کلیه فعالیت‌های اجرایی در داخل منطقه میانکاله از جمله جنس مصالح و طراحی سازه‌ها، تامین انرژی، مدیریت پساب و پسماند، مدیریت چشم‌انداز و... را در اختیار دستگاه‌های متقاضی قرار دهد.

آبان ۱۳۹۱ — با وجود فشارهایی که از سوی مدیران ارشد سازمان محیط زیست بر بدنه کارشناسی بود، ضوابط فنی و نحوه اجرای فعالیت طبیعت گردی در جزیره آشوراده متناسب با طرح مدیریت منطقه و مقررات حاکم بر مناطق حفاظت شده در تمامی نقاط دنیا، توسط معاونت محیط طبیعی سازمان تهیه و به دستگاه‌ها ابلاغ شد.

مرداد ۱۳۹۲ - در واپسین روزهای دولت دهم رییس سازمان محیط زیست تفاهمنامه سه‌جانبه‌یی را با امضای خود، رییس سازمان جنگل‌ها و مراتع و استاندار گلستان تهیه کرد تا آشوراده را به گردشگری تغییر کاربری دهد و در این زمان معصومه ابتکار که عضو شورای شهر تهران بود، به‌شدت با این امر مخالفت کرد. این تواقفنامه به دلیل مخالفت رییس سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور هیچ‌گاه امضا نشد تا اینکه معصومه ابتکار در ۱۹ شهریور ۹۲ به سازمان محیط زیست بازگشت.

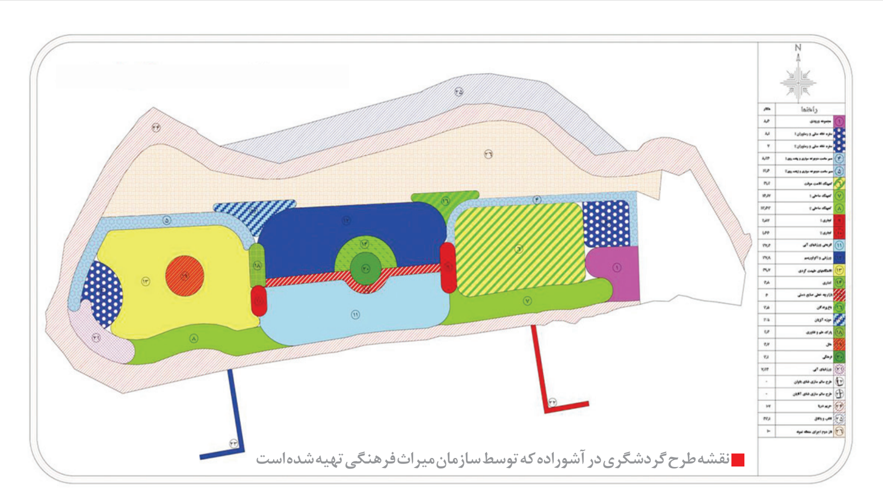

نقشه طرح گردشگری در آشوراده که توسط سازمان میراث فرهنگی تهیه شده است

به موجب ماده یک و ماده شش قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست، وظیفه سازمان محیط زیست، حفاظت، پیشگیری و ممانعت از هر نوع آلودگی و اقدام مخربی است که منجر به از بین رفتن تعادل اکولوژیک طبیعت می‌شود. در هیچ کجای این قانون سخنی از تامین مطالبات مردم برای اشتغال و گردشگری و... به میان نیامده است

آبان ۱۳۹۲ - تا این زمان همیشه سرنوشت آشوراده را واپسین روزهای دولت‌ها رقم می‌زد. اما این‌بار در نخستین روزهای دولت یازدهم سرنوشت آشوراده بار دیگر به نام گردشگری رقم خورد. اسحاق جهانگیری، معاون اول رییس‌جمهور خواستار تغییر کاربری آشوراده به گردشگری شد و مسوولیت این امر را به سازمان میراث فرهنگی واگذار کرد.

۹ آذر ۱۳۹۳- در آستانه سفر رییس‌جمهور به استان گلستان تواقفنامه‌یی بین سازمان محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری برای تبدیل ۳۸۰ هکتار از آشوراده به گردشگری امضا شد. بر اساس طرحی که آبان ماه سال جاری به سازمان محیط زیست ارایه شده در فاز نخست ۲۸۰ هکتار و در فاز دوم ۱۰۰ هکتار از اراضی آشوراده به گردشگری اختصاص یافته است. اگرچه مشاور رییس سازمان محیط زیست، معاون اسبق سازمان محیط زیست و بدنه کارشناسی سازمان محیط زیست و برخی متخصصان مستقل، این امر را به معنی نابودی آشوراده و پافشاری ابتکار بر یک اشتباه قدیمی قلمداد می‌کنند و عالی‌ترین مسوولان اجرایی دولت از رییس جمهور گرفته تا استاندار گلستان از تبدیل نیمی از جزیره یا ۳۸۰ هکتار از جزیره به گردشگری سخن می‌گویند، اما ابتکار همچنان مدعی است تنها ۱۰ درصد آشوراده به گردشگری اختصاص می‌یابد آن هم با رعایت ضوابط محیط زیست و تنها در زون تفرج متمرکز و گسترده!

بر خلاف ادعای رییس سازمان محیط زیست زون تفرج متمرکز در آشوراده وجود ندارد بنابراین هرگونه ساخت و ساز تاسیسات و اماکن اقامتی در جزیره ممنوع است به جز بهسازی مراکز اقامتی روستایی موجود در بخش زون طبیعت گردی تیپII، آن هم با مشارکت جامعه بومی و محلی آشوراده

واگذاری یا تغییر کاربری، کدامیک؟

■ به موجب ماده ۱۶ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست، سازمان محیط زیست قائم‌مقام قانونی دولت در مناطق چهارگانه است و حق واگذاری مناطق را ندارد و حتی اگر واگذاری واگذاری قطعی هم نباشد، این سازمان حق واگذاری مدیریت منطقه به قصد تغییر کاربری، بدون اخذ موافقت سازمان جنگل‌ها را ندارد. لذا صرف‌نظر از اینکه در رخداد اخیر واگذاری قطعی زمین صورت نگرفته اما اجرای طرح گردشگری در این منطقه مستلزم تغییر کاربری منطقه است، اقدام اخیر سازمان محیط زیست را می‌توان غیرقانونی قلمداد کرد.

■ به موجب ماده یک و ماده شش قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست، وظیفه سازمان محیط زیست، حفاظت، پیشگیری و ممانعت از هر نوع آلودگی و اقدام مخربی است که منجر به از بین رفتن تعادل اکولوژیک طبیعت می‌شود. در هیچ کجای این قانون سخنی از تامین مطالبات مردم برای اشتغال و گردشگری و... به میان نیامده و جز حفاظت و جلوگیری از تخریب سخنی به میان نیامده است. بنابراین وقتی سازمان محیط زیست از طرح ارایه شده سازمان میراث فرهنگی به محیط زیست برای چگونگی ایجاد گردشگری در جزیره مطلع است و با علم به این موضوع، باز هم با گردشگری ناپایدار موافقت می‌کند، آیا این تخطی از قانون محسوب نمی‌شود؟

■ به موجب قانون الحاق ایران به کنوانسیون تنوع زیستی مصوبه سال ۱۳۷۴ مجلس شورای اسلامی، دولت ایران متعهد به حفظ تنوع زیستی و شبکه مناطق حفاظت شده کشور شده است و لذا موافقت با هر گونه اقدامات مغایر با ضوابط حاکم بر مناطق چهارگانه، تخطی منجر به خدشه‌دار شدن اعتبار دولت ایران نزد مجامع بین‌المللی از جمله یونسکو، اتحادیه جهانی حفاظت، کنوانسیون رامسر و کنوانسیون حفاظت از تنوع‌زیستی می‌شود.

چرا تغییر کاربری آشوراده توجیه کارشناسی ندارد؟

■ به موجب مصوبه شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان مازندران مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۲۴، طرح مدیریت پناهگاه حیات وحش میانکاله در ۱۶ جلد به تایید و تصویب رسیده و هر گونه گردشگری در این منطقه می‌بایست در چارچوب سند طرح مدیریت منطقه باشد، نه سلیقه سرمایه‌گذار یا سازمان‌های مرتبط یا حتی مردم!

■ بر اساس سند طرح مدیریت پناهگاه حیات وحش میانکاله، گردشگری در آشوراده صرفا در قالب طبیعتگردی تیپ II و تفرج گسترده قابل انجام است. بر خلاف ادعای رییس سازمان محیط زیست زون تفرج متمرکز در آشوراده وجود ندارد بنابراین هر گونه ساخت و ساز تاسیسات و اماکن اقامتی در جزیره ممنوع است به جز بهسازی مراکز اقامتی روستایی موجود در بخش زون طبیعتگردی تیپII، آن هم با مشارکت جامعه بومی و محلی آشوراده. بر اساس دستورالعمل صادره توسط این سازمان تنها مراکز خدماتی مجاز و متناسب در آشوراده سفره‌خانه سنتی، فروشگاه صنایع دستی محلی با استفاده از معماری بومی مانند اُبه‌های ترکمنی و خدمات مشابه مانند آلاچیق و... مجاز است.

■ براساس سند طرح مدیریت پناهگاه حیات وحش میانکاله، سواحل جزیره آشوراده در زون سپر آبی واقع شده و هر گونه فعالیت با قصد تفرج در منطقه ممنوع است. حال آنکه در طرح ارایه شده به سازمان محیط زیست انواع بازی‌های آبی در پیکره آبی آشوراده دیده شده است!

■ بر اساس سند طرح مدیریت منطقه، در زون تفرج گسترده آشوراده تنها ایجاد مسیرهای پیاده روی چوبی، دوچرخه‌سواری، اسب سواری و مشاهده پرندگان از برج دیده بانی مجاز است. حال آنکه در طرح ارایه شده به سازمان محیط زیست ساخت و بهره‌برداری از هتل و انواع بازار و رستوران و زمین‌های ورزشی و میدان تیراندازی و تنیس و گلف و... و جاده و بهره‌گیری از وسایل حمل‌ونقل عمومی و... هم دیده شده است. بر اساس طرح مدیریت منطقه، ارایه خدمات تفریحی در آشوراده تنها توسط جامعه محلی و افراد داوطلب با نظارت محیطبانان منطقه مجاز است که در طرح ارائه شده توسط سازمان میراث فرهنگی این موضوع مورد توجه قرار نگرفته‌است.

سخن پایانی با خانم ابتکار

صرف‌نظر از این پرسش که اساسا چرا از میان بیش از ۲۶۰ منطقه تحت حفاظت سازمان محیط زیست، تمامی دولت‌هایی که روی کار می‌آیند جملگی به ایجاد گردشگری در همین ۳۸۰ هکتار اراضی قابل استفاده جزیره، علاقه‌مند می‌شوند، اما این سوال اکنون مطرح است که چطور می‌توان طراحی یک طرح بزرگ گردشگری در یک جزیره حفاظت شده را برای استقرار انواع سازه‌های سنگین بتونی و سیمانی ناسازگار با طبیعت، تنها با قید چند واژه «با رعایت ملاحظات محیط زیستی» در صدر و ذیل توافقنامه‌ها توجیه کرد؟ چطور می‌توان به همین چند کلمه تکراری بی‌مصرف که یک دهه است صدر و ذیل تمامی مصوبات و طرح‌های بزرگ عمرانی و صنعتی و گردشگری کشور می‌چسبد و منجر به تخریب‌های گسترده می‌شود دلخوش کرد؟ خانم ابتکار، پس چرا نه اینکه ۱۱ سال پیش توافق کردید که جاده ۶/۵ متری گلستان به ۱۱/۶ متر عرض ارتقا یابد و همزمان جاده شمالی پارک ملی گلستان توسط وزارت راه ساخته شود؟ پس چرا سازمان محیط زیست نظارت نکرد بر روند اجرای این توافقنامه که عرض جاده ۶/۵ متری به ۵۰ تا ۶۰ متر افزایش نیابد و هنوز هم جاده دیگری با گذشت بیش از ۱۱ سال در بیرون از پارک ملی گلستان ساخته نشده است؟ بنابراین چطور می‌توان به نظارت‌های سازمان محیط زیست امیدوار بود وقتی می‌دانیم مدیریت‌ها در این سازمان مقطعی است و هیچ تضمینی برای نظارت موثر و کارآمد وجود ندارد و در چشم به هم زدن اکوسیستم‌های بکر تکه تکه می‌شوند؟ چطور می‌توان آشوراده را به سازمانی سپرد که متولی حفظ میراث تاریخی این سرزمین است اما هر ساله در نخستین روزهای سال در نوروز گاه تا ۴۰ هزار بلیط برای ورود بی‌ضابطه گردشگران به یک مجموعه کوچک تاریخی مثل مجموعه تخت جمشید و پاسارگاد می‌فروشد؟ بگذارید آشوراده زیرنظر سازمان محیط زیست و با مشارکت جامعه محلی و ان جی او های خوشنام محیط زیستی و در چارچوب سند مطالعات منطقه به گردشگری تبدیل شود. طبیعت گردان واقعی در آشوراده دنبال تماشای پرنده و تماشای بوته‌های سازیل و نازیل هستند، نه تنیس و گلف و جت اسکی و جاده.

بگذارید روستای تاریخی آشوراده با مشارکت همان مردم بومی دوباره بنا شود تا شب‌ها طبیعت گردان خسته و آفتاب‌سوخته را در چادرهای ترکمنی‌شان پذیرایی کنند و پیاله‌یی چای به دست طبیعت گرد دهند. هتل و بازار را می‌توان در بندر ترکمن هم ساخت اما اکوسیستم آشوراده اگر ویران شود دیگر قابل ساختن نیست. ژن‌ها، گونه‌ها و جمعیت‌ها و اکوسیستمی که از بین می‌رود دیگر قابل ساختن نیست. شاید بهترین کاری که سازمان میراث فرهنگی می‌تواند بکند احیای سوزن دوزی و بافت‌های ترکمنی است که متاسفانه امروز در سراسر استان گلستان از بین رفته و آنچه در بازارهای محلی فروخته می‌شود اقلام وارداتی است که از ترکمنستان به ایران می‌آید. شاید بد نباشد الگوی بوم کلبه و تجربه‌یی که یک اکولوژیست نامدار کشورمان به همراه دخترش در جوار پارک ملی گلستان داشتند و گردشگری واقعی طبیعت را در منطقه رونق دادند و غذاها و بافته‌ها و سنت‌ها و آیین‌های ترکمنی را در یک روستای کوچک به نام توتلی تمک احیا کردند، الگوی خود قرار دهیم. این الگویی است پایدار که تمامی منافعش عاید مردم بومی می‌شود نه سرمایه گذاران تهرانی و کرمانی و روسی و غیر گلستانی!